

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ, АСПРАНТІВ ТА
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 2(16), 2025

Мукачево

УДК001(051)(045)''540*6''

НЗ4

Рекомендовано до поширення через мережу
Інтернет
Науково-технічною радою
Мукачівського державного університету
(Протокол №9 від 15 грудня 2025 р.)

Головний редактор:

Туріс Інгрід Юріївна – проректор з науково-педагогічної роботи, кандидат філологічних наук, доцент, Мукачівський державний університет.

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар: Мовчан К.М., директор наукової бібліотеки, Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабацій Василь Миколайович – к. ф-м. н., доцент.

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., академік Української технологічної академії (м. Київ), професор кафедри інженерії, технологій та професійної освіти.

Корнієнко Інокентій Олексійович – д-р. психол. н., професор.

Коробка Юлія Віталіївна – к.і.н., доцент, завідувач кафедри готельно-ресторанної і музейної справи

Лужанська Тетяна Юріївна – к. географічних наук, доцент.

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., професор.

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н.

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., доцент

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор.

Реслер Марина Василівна – д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук.

Стегней Маріанна Іванівна – д-р. е. н., професор

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання.

Товканець Ганна Василівна – д-р пед. н., професор

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту

Черепаня Наталія Іванівна – к.пед.н., доцент

Черничко Тетяна Вікторівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

УДК 373.3.091.2:379.81/.82(045)

Біляк А. М.

здобувачка вищої освіти
спеціальність 013 «Початкова освіта»,
перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Мукачівський державний університет

Бляшин М. А.

здобувачка вищої освіти
спеціальність 013 «Початкова освіта»,
перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Мукачівський державний університет

Брижак Н. Ю.

к.пед.н., доц., доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВА ДІЯЛЬНІСТЬ ШКОЛЯРІВ: ЗМІСТ, МЕТОДИ ТА ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ

У статті розкрито зміст культурно-дозвіллевої діяльності школярів як важливої складової виховного процесу та чинника всебічного розвитку особистості. Проаналізовано підходи до трактування поняття «дозвілля», «культурно-дозвіллева діяльність», визначено його виховний потенціал і сучасні тенденції, зумовлені цифровізацією. Узагальнено методи та форми організації культурно-дозвіллевої діяльності, що забезпечують креативність, соціальну активність та культурну самореалізацію учнів. Наголошено на значенні культурно-дозвіллевої діяльності у формуванні ціннісних орієнтацій, національної самосвідомості та ключових компетентностей школярів.

Ключові слова: культурно-дозвіллева діяльність, дозвілля молодших школярів, позакласна робота, позашкільна освіта, творчий розвиток, національно-патріотичне виховання, соціалізація, виховний потенціал, методи й форми дозвілля.

The article reveals the essence of cultural and leisure activities of schoolchildren as an important component of the educational process and a factor in the comprehensive development of the individual. Various approaches to interpreting the concepts of “leisure” and “cultural and leisure activities” are analyzed, with emphasis on their educational potential and modern trends shaped by digitalization. The methods and forms of organizing cultural and leisure activities that foster students’ creativity, social engagement, and cultural self-expression are summarized. The importance of cultural and leisure activities in shaping value orientations, national identity, and key competencies of schoolchildren is highlighted.

Keywords: cultural and leisure activities, leisure of primary school children, extracurricular activities, out-of-school education, creative development, national and patriotic education, socialization, educational potential, methods and forms of leisure.

Культурно-дозвіллева діяльність школярів є невід’ємною складовою цілісного виховного процесу, що забезпечує умови для всебічного розвитку особистості, формування її духовних, інтелектуальних та соціальних якостей.

Організація дозвілля в закладах загальної середньої та позашкільної освіти створює можливості для змістовного проведення вільного часу, реалізації творчого потенціалу, розвитку комунікативних умінь і культурної самовиразності дітей. Через участь у різноманітних культурно-дозвіллевих заходах школярі набувають позитивного соціального досвіду, навчаються співпраці, відповідальності, громадянській активності та формують ціннісне ставлення до національної культурної спадщини.

Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді [4], культурно-дозвіллева діяльність сприяє вихованню духовно багатой, морально зрілої, соціально активної особистості, яка усвідомлює свою ідентичність та поважає культурні традиції українського народу. Саме творчі практики, гурткова та клубна діяльність, театральні, мистецькі й просвітницькі проєкти є важливими інструментами формування національної самосвідомості, естетичного смаку, толерантності та соціокультурної компетентності школярів.

Проблематика культурно-дозвіллевої діяльності представлена в численних дослідженнях вітчизняних учених. Зміст та педагогічні можливості дозвілля дітей розглядають О. Антонович, Н. Бібік, Н. Брижак, А. Воловик, Г. Олійник, Л. Масол, О. Савченко, С. Сірополко. Організаційні аспекти культурно-дозвіллевої роботи висвітлено у працях М. Приходько, О. Падалко, В. Оржеховської. Методи та форми культурної діяльності школярів ґрунтовно проаналізовано Л. Артемовою, І. Бехом, Л. Коваль, Н. Гавриш. Значний внесок у розвиток національного виховання здійснили Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, М. Драгоманов, І. Огієнко, В. Сухомлинський, С. Русова.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування змісту, методів та форм культурно-дозвіллевої діяльності школярів і визначення їхнього виховного потенціалу в сучасному освітньому середовищі.

Поняття «дозвілля» у науковій літературі має різні інтерпретації. Дослідники розглядають його як:

- вільний від праці час у сфері громадського виробництва, від відтворення людиною всіх своїх функцій у межах домашнього господарства і соціальних відносин [2, с. 14-15].

- систему занять у період особистого вільного часу, за допомогою яких задовольняються безпосередні потреби, як фізичні, психічні, так і духовні, що в основному мають відновлювальний характер [1];

- спосіб використання людиною свого вільного часу з метою спрямування його на розвиток власних творчих здібностей, удосконалення культури спілкування, вмінь та навичок, що реалізуються в повсякденному житті [5, с.108-112].

Вихідним у дослідженні є визначення С. Гончаренка, який визначає дозвілля як «вільний від обов'язкової діяльності час. Використовуючи години дозвілля для ігор, читання, праці, занять спортом, мистецтвом, технікою, дитина розвивається морально, розумово й фізично. Активне, розумне дозвілля – важливий засіб збереження та підвищення працездатності. Організація дозвілльєвої діяльності – одне з найважливіших завдань школи, позашкільних установ, громадських організацій, сім'ї» [3, с. 100].

Сучасний характер дозвілля значною мірою визначається впливом цифровізації, що зумовлює появу нових форм активності: мультимедійні практики, інтерактивні культурні середи, креативні цифрові формати.

На основі аналізу наукових джерел культурно-дозвілльєву діяльність школярів можна визначити як особливий вид педагогічно організованої активності, спрямованої на вільне творче засвоєння культурних цінностей, розвиток особистості, формування соціальних і духовних компетентностей дітей. Вона інтегрує творчість, відпочинок, свято, соціальну взаємодію та громадянську активність, створюючи умови для самореалізації й культурного збагачення учнів. Таке розуміння відповідає позиції науковців В. Бочелюк та В. Бочелюк, які зазначають, що «культурно-дозвілльєва діяльність – це діяльність, яка створює середовище, в якому гармонійно інтегрується творчість, відпочинок, свято, відбувається самореалізація особистості, яка сприяє вільному творчому засвоєнню культурних цінностей, розвитку особистості та суспільства взагалі» [1].

Оскільки культурно-дозвілльєва діяльність виконує важливі виховні, соціалізаційні та розвивальні функції, її ефективна реалізація потребує використання спеціально відібраних педагогічних методів і форм. Саме методичний інструментарій визначає характер дитячої активності, забезпечує змістовність дозвілля, його доступність, діяльнісний компонент і відповідність віковим особливостям школярів. Відтак доцільним є аналіз методів і форм організації культурно-дозвілльєвої діяльності, які забезпечують її результативність у сучасному освітньому середовищі.

Методи, які застосовуються під час організації культурно-дозвілльєвої діяльності молодших школярів, характеризуються різноманітністю і гнучкістю. Найбільш ефективними є:

- ігрові методи (рольові ігри, театралізовані ігри, інтерактивні квести),
- проектні методи (культурні проєкти, шкільні фестивалі, творчі виставки),
- інтерактивні методи (тренінги, воркшопи, творчі лабораторії),
- дослідницькі методи (міні-дослідження культурних явищ, експедиції, музейна педагогіка),

- творчі методи (художня студія, хореографія, музична імпровізація, письменницькі практики),
- цифрові методи (створення мультимедійних продуктів, цифрових виставок, віртуальних екскурсій).

Використання цих методів забезпечує діяльнісний характер дозвілля, сприяє розвитку креативності, критичного мислення, комунікації та самостійності. Основними формами такої діяльності є:

- гуртки та клуби за інтересами,
- творчі об'єднання та мистецькі студії,
- шкільні свята, тематичні вечори, фестивалі й конкурси,
- екскурсії та краєзнавчі маршрути,
- культурно-просвітницькі акції, благодійні проєкти,
- мистецькі майстерні, кінолекторії, виставкові ініціативи,
- онлайн-формати (вебквести, цифрові проєкти, VR-екскурсії).

Різноманіття форм дозволяє врахувати вікові особливості дітей, їхні інтереси й потреби, а також умови конкретного освітнього середовища.

Отже, культурно-дозвіллева діяльність молодших школярів постає вагомим ресурсом розвитку особистості та формування її духовних, соціальних і творчих якостей. Її зміст і структура забезпечують умови для культурного збагачення, самовираження, набуття соціального досвіду й утвердження ціннісних орієнтацій. Ефективність культурно-дозвіллевої діяльності визначається цілеспрямованим добором методів і форм, що відповідають віковим потребам дітей, особливостям сучасного цифрового простору та завданням національно-патріотичного виховання.

Установлено, що продумане поєднання традиційних і сучасних методів, зокрема проєктної, інтерактивної, творчої та цифрової діяльності, сприяє формуванню в учнів ключових компетентностей, розвитку соціальної активності, культури спілкування й відповідального ставлення до культурної спадщини. Форми культурно-дозвіллевої роботи забезпечують різноманіття шляхів залучення школярів до творчої й соціально значущої активності, що позитивно впливає на їхню мотивацію й особистісний розвиток.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням інтерактивних і цифрових форм культурно-дозвіллевої діяльності, вивченням їх впливу на формування соціальної, громадянської та культурної компетентностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бочелюк В. Й. Дозвіллезнавство: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. URL: <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/1998>. (дата звернення: 23.11.2025).

2. Брижак Н. Ю. Методика гурткової та клубної роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах: навчальний посібник. Київ: Логос, 2017. 126 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2023 р. № 900-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900-2023-p>. (дата звернення: 23.11.2025).
5. Петрова І. В. Культурно-дозвілєві практики населення сучасної України: тенденції та пріоритети. *Культура і сучасність*. 2011. № 1. С. 108-112.

УДК 37.011.3-057.87:82-047.22:7/9(045)

Гарапко Т.В.

здобувач вищої освіти ОС Магістр,
спеціальність А4.021 СО “Англійська мова та
зарубіжна література”,
Мукачівський державний університет

Нитка Г.М.

здобувач вищої освіти ОС Магістр,
спеціальність А4.021 СО “Англійська мова та
зарубіжна література”,
Мукачівський державний університет

ЛІТЕРАТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЯК СКЛADOVA СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ: ЗМІСТ, СУТНІСТЬ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ

Стаття досліджує актуальність формування літературної компетентності учнів старших класів у контексті сучасних освітніх змін та компетентнісного підходу. З'ясовано, що поняття «літературна компетентність» трактується як інтегральне утворення, яке охоплює когнітивний, інтерпретаційний, емоційно-ціннісний, культурний та творчо-комунікативний компоненти. Наголошено на необхідності оновлення літературної підготовки відповідно до вимог Державного стандарту та викликів інформаційного суспільства. Підкреслено значення роботи з англomовними літературними текстами для розвитку міжкультурних, аналітичних і творчих умінь учнів. Літературну компетентність визначено як здатність учня сприймати, інтерпретувати та творчо осмислювати літературний текст.

Ключові слова: літературна компетентність, учні старших класів, компоненти читання.

The article examines the relevance of the formation of literary competence of high school students in the context of modern educational changes and the competency-based approach. It is found that the concept of "literary competence" is interpreted as an integrative formation that includes cognitive, interpretative, emotional-value, cultural and creative-communicative components. The need to update literary training in accordance with the requirements of the State Standard and the challenges of the information society is emphasized. The importance of working with English-language literary texts for the development of students' intercultural, analytical and

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>